

ÇERMİK KÜLTÜRÜ EKSENİNDE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SİVAS'TA ÇADIR GELENEĞİ ÜZERİNE FOLKLORİK BİR İNCELEME*

Uğur BAŞARAN** & Gamze KARADAĞ***

Öz

Bu çalışma, barınma ihtiyacının insanlık tarihindeki temel rolünü ve Türk kültüründe çadır geleneğinin tarihsel, kültürel ve toplumsal boyutlarını Sivas'taki Sıcak Çermik üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde barınma ihtiyacı, fizyolojik ihtiyaçların ve güvenlik ihtiyaçlarının ötesinde, sosyal bağların güçlendiği ve kültürel aktarımın sağlandığı bir alan olarak ele alınmıştır. Türk çadırları, konargöçer yaşam tarzının gerektirdiği işlevselliği ve sanatsal zenginliği birleştirerek Türk medeniyet tarihinin köklü unsurlarından biri olmuştur. Konik ve yurt tipi çadırların yapısal özellikleri, taşınabilirliği ve estetik detayları, bu geleneğin pratik ve kültürel değerini ortaya koymaktadır. Sivas/Merkez'de bulunan Sıcak Çermik, geçmişin kadim kültürel unsurlarından biri olan çadır geleneğinin gözlemlendiği en önemli mekân olarak öne çıkmaktadır. Bundan dolayı, söz konusu geleneğe vâkıf, geleneği bizzat yaşamış / yaşayan 12 kaynak kişi ile mülakat yapılmış ve çermik kültürü ile ilgili veriler derlenmiştir. Bu bağlamda, Sıcak Çermik merkezinde Hacı İbrahim Usta, Ali Usta ve Tahsin Çadırcı gibi ustaların geliştirdiği "tenefli çadır", "şemsiye çadır" ve "beşik çadır" gibi yerel çadır türleriyle özgün bir çadır kenti kültürü oluşmuştur. Çadır komşuluğu, dayanışma ve kültürel aktarım sayesinde bu bölgede toplumsal aidiyet duygusunun güçlenmesine yardım etmiştir. Ancak, modernleşme, küreselleşme, sağlık riskleri, (kene vakaları ve Covid-19) ekonomik faktörler ve toplumsal güvenin zayıflaması gibi nedenler, 2000'li yıllardan itibaren çadır kültürünün görece de olsa gerilemesine yol açmıştır. Sivas Belediyesi'nin çadır kurulumuna getirdiği kısıtlamalar, kâr odaklı kiralamalar ve otellerin konforlu alternatifleri, geleneğin klasik çizgisindeki cazibesini azaltmıştır. Genç neslin modern turizm anlayışına yönelmesi, çadır geleneğini nostaljik bir hatıra dönüştürmüştür. Sivas Belediyesi'nin 2020 yılında başlattığı "Geleneksel Çadır Alanı" ve 2025'teki aquapark yenilemesi ile bungalov tarzı yapıların inşa edilmesi gibi girişimler, geleneği canlandırma çabası olsa da henüz istenilen başarı çitasını yakalayamamıştır. Çalışma, çadır geleneğinin kültürel bir miras olarak korunması için kampçılık ve ekoturizm gibi modern turizm yöntemleriyle entegre projeler geliştirilmesi, çadır işçiliğinin genç nesillere öğretilerek aktarılması ve çadır komşuluğu gibi sosyalizasyon forumlarının modern etkinliklerle yeniden canlandırılması gerektiğini önermektedir. Türk çadır geleneği, sürdürülebilirlik ve doğayla bağ kurma potansiyeliyle modern dünyada yaşayan bir kültürel miras olarak yeniden değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Barınma kültürü, Türk çadır geleneği, Değişim ve dönüşüm, Sivas, Sıcak Çermik.

* Doç. Dr. Uğur BAŞARAN danışmanlığında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Gamze KARADAĞ tarafından hazırlanan "Sivas'ta Çermik Kültürü" adlı yüksek lisans tezindeki verilerden hareketle üretilen bu çalışma, aynı kurumun Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulunun 13.06.2025 tarihli ve 10 sayılı kararı uyarınca etik kurul iznine sahiptir.

** Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Gösteri Sanatları Ana Bilim Dalı, Sivas/Türkiye, ugurbasaran46@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4736-400X.

*** Bilim Uzmanı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sivas/Türkiye, gamzekaradag24@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3847-4653.

A FOLKLORIC INVESTIGATION ON THE TENT TRADITION IN SIVAS FROM THE PAST TO THE PRESENT WITHIN THE AXIS OF THE HOT SPRING CULTURE

Abstract

This study aims to examine the fundamental role of the need for shelter in human history and the historical, cultural and social dimensions of the tent tradition in Turkish culture through Sıcak Çermik in Sivas. In the study, within the framework of Maslow's hierarchy of needs the need for shelter is discussed as an area where social ties are strengthened and cultural transmission is ensured beyond physiological needs and security needs. Turkish tents have become one of the deep-rooted elements of the history of Turkish civilization, combining the functionality and artistic richness required by the nomadic lifestyle. The structural features, portability and aesthetic details of conical and home-type tents reveal the practical and cultural value of this tradition. Sıcak Çermik, located in Sivas/Center, stands out as the most important place where the tent tradition one of the ancient cultural elements of the past, is observed. Therefore, interviews were conducted with 12 resource people who were familiar with the tradition and lived it personally and data on the hot spring culture was compiled. In this context, a unique tent city culture has emerged in the center of Sıcak Çermik with local tent types such as "fimbriated tent", "umbrella tent" and "cradle tent" developed by masters such as Hacı İbrahim, Ali and Tahsin Çadırcı. Tent neighborhoods have helped strengthen the sense of social belonging in this region through solidarity and cultural transfer. But, reasons such as modernization, globalization, health risks (tick cases and Covid-19), economic factors and weakening of social trust have led to a relative decline of tent culture since the 2000s. The restrictions imposed by the Sivas Municipality on tent installation, profit-oriented rentals and comfortable alternatives of hotels have diminished the appeal of the classical line of tradition. The younger generation's shift towards modern tourism has turned the tent tradition into a nostalgic memory. Initiatives such as the "Traditional Tent Area" launched by the Sivas Municipality in 2020, the aquapark renovation in 2025 and the construction of bungalow-style structures are all efforts to revive traditions but they have not yet reached the desired level of success. The study suggests that in order to preserve the tent tradition as a cultural heritage, projects integrated with modern tourism methods such as glamping and ecotourism should be developed, tent craftsmanship should be taught and passed on to younger generations and socialization forums such as tent neighborhoods should be revitalized with modern activities. The Turkish tent tradition should be re-evaluated as a living cultural heritage in the modern world with its potential for sustainability and connection with nature.

Keywords: Housing culture, Turkish Tent Tradition, Change and transformation, Sivas, Sıcak Çermik.

Giriş: Bir İhtiyaç Olarak Barınma

Barınma, insanoğlunun tarih sahnesinde var olduğu andan itibaren gittiği ve yaşadığı her alanda kendiliğinden ortaya çıkan bir ihtiyaçtır. Hayatını bir düzen içinde idame ettirmeye çalışan insanlar için barınmanın beraberinde getirdiği mekânlar onlar için aynı zamanda güvenilir mesken yerleridir.

Abraham Maslow, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları birtakım gereksinimleri önem sırasına göre bir piramide yerleştirmiştir. Bu ihtiyaçlar sırasıyla: “Fizyolojik İhtiyaçlar”, “Güvenlik ve Emniyet İhtiyaçları”, “Sosyal İhtiyaçlar”, “Saygınlık İhtiyacı” ve “Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı” şeklindedir (Maslow 1943’ten aktaran, Çoban, 2021: 113). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin ilki olan fizyolojik ihtiyaçlar beslenme, nefes alma, örtünme, uyuma ve korunaklı bir yere sığınma gibi hayatın devamı için gerekli olan olmazsa olmaz ihtiyaçlardır. Bu eşik aşıldığında sıra içinde güven ihtiyacının da yer aldığı diğer ihtiyaçlara gelir. Maslow’un eksiklik ihtiyacı olarak nitelendirdiği ilk basamaklardan sonra insanın büyümesi, gelişmesi, aile kurması ve neslini devam ettirmesi için gereken ortam sağlanabilir aksi durumda ise bazı negatif birtakım fizyolojik ve psikolojik problemler ortaya çıkabilir (Şengöz, 2022: 167).

Güven ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacı, insanların sığınabilecekleri mekân arayışına girmelerine sebep olmuştur. İlk zamanlar yalnızca dış etkenlerden ve olası düşman saldırılarından korunmak için aranan bu mekânlar, zamanla basit birer sığınak modelinden çıkmıştır. Bu da yavaş yavaş günümüz mimarisinin kapılarını aralayan ilk adım olmuştur. Bu mekânlar, içinde yaşayanların inanç, gelenek, görenek, yaşam, beğeni, dünya görüşü, süsleme ve sanatlarını, -kısacası kültürlerini- en iyi şekilde bünyesinde aksettiren çok katmanlı bir yapıya dönüşmüştür. Çoğu kültürel pratiklerin öğrenilip uygulandığı, yaşandığı yerlerin başında da konutlar gelir. Konutlar, ailenin içyapısı ile dış yaşantısı arasında da bir sınır teşkil eder. Bunun için çok iyi donatılmış ve birçok yönü ile kutsallaştırılmıştır. Aile bireyleri arasındaki bağda bile konutların etkileri söz konusudur (Erden, 1978: 75). Bu doğrultuda ailenin, toplumun küçük bir örneğini teşkil etmesiyle beraber, nesillerin yetişerek kültür aktarımının sağlandığı yerin, konutlar olduğu söylenebilir (Özpınar, 2022: 138). Göner ve Gönen, kültürler göre şekillenen bu mekânların, göçerevli hayat tarzını benimseyen, yaylak kışlak hayatını yaşamına adapte eden yörükler tarafından, kurulup sökülmesi ve taşınması kolay oluşu için çadır tipi evler ile kurguladığını ifade etmiştir (2022: 14).

1. Türk Kültüründe Çadır Geleneğine Genel Bir Bakış

Çadır sözcüğünün etimolojisi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. İlki, Farsça örtü anlamına gelen “çâtur” kelimesinden gelmiş olabileceği ve bu sözcüğün Türkçedeki birleştirmek anlamına gelen “çatmak” fiilinin kökünden türemiş olabileceği yönündedir. Sözcüğün kökeniyle ilgili muğlaklık barındıran bu görüşün dışında ikinci görüş ise Sanskritçede “şemsiye” ve “gölge” anlamına gelen “çhattar” sözcüğünün Farsça üzerinden Türkçeye geçmiş olabileceği yönündedir (URL-1)

Dîvânü Lugâtî-t-Türk'te “çadır” sözcüğü “çatır جاتر” olarak geçmektedir ve “çaşır جاشر” ve “çaşır جاشر” kelimeleri de çadır manasındadır ancak söylenişlerinde arasında küçük nüanslar varır (Atalay, 2006: 406). TDK Türkçe Sözlük'te ise çadır, Farsça kökenli “çâder” kelimesinden gelmektedir. Anlamı ise “keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak” şeklindedir (URL-2). Farsçada ise Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde bahsedildiği gibi kelime, “چادر” olarak verilmiştir. Bu bilgiler bağlamında ilk görüşte bahsedildiği gibi “çadır” sözcüğünün, Türk dilinde “çatmak” eyleminin kökü olan “çat-” kökünden türediği ve Farsçada “çâter/çâtur/çâtor/çâder” şeklini aldığı; daha sonra bu haliyle Türkçeye geçtiği düşünülebilir. (Göner ve Gönen, 2022: 13-14) “Nitekim gerek anlam gerekse yapı bakımından irdelendiğinde “çadır” sözcüğünün “çatmak” eyleminin kökeninden türemiş olma ihtimali uygun gibi gözükmemektedir. Ayrıca askerlik terimleri içerisinde yer alan “silah çatmak” tabirinde de tıpkı konik bir çadır kurar gibi silahların uç uca çapraz bir biçimde durdurulması, çadır sözcüğünün yine “çatmak” fiilinin kökeninden gelmiş olabileceğini düşündürmektedir” (Göner ve Gönen, 2022: 14-15).

Çadırlar, Türk medeniyet tarihinin en kadim unsurlarından biridir. Eski Türk toplumunda barınmada çadırların seçilmesi tesadüfi değildir. Kolayca kurulup sökülmesinin yanı sıra taşınması da

bir o kadar kolay olan ve sürekli hareket hâlinde olan toplumların hareket kabiliyetini sınırlandırmadığı için çadır tipi evler öncelikli tercih olmuştur. Zira, konargöçer toplumlar herhangi bir ani tehlike karşısında her an harekete hazır olmalıdır. Hayvanlarını otlatmak için gittikleri bölgelerde de çadırlarını kısa sürede kurup, hazır hâle getirebilmelidirler (Diyarbakirli, 1972: 48). Kolay kurulması ve taşınabilir olmasının yanında sahip olduğu pek çok işlevsel özellikleriyle Türk çadırı, sadece Türk devletlerinin hayatlarını kolaylaştırmamıştır. “Öyle ki Çinli devlet adamlarının saraylarının avlularına kurdukları çadırlarda kış günlerini geçirmeleri, yerleşik düzeni kabul eden farklı milletlerin de Türk çadırından etkilendiğini göstermektedir” (Gumilev, 2003: 224).

“Dede Korkut anlatılarından biri olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında çadırın muadili olarak otağ, şâmî ve ev kelimelerinin kullanılması, Türklerde farklı çadır tiplerinin varlığını göstermesi bakımından önemlidir. Alaçuk, çatır/çaşır, çerçe, çum, ev/üy, kapa, keregü/kerege, oba ve otağ gibi çeşitli adlar taşıyan bu çadırların içerisinde en ilkel yapıda olanı, sırikların birbirine çatılarak üzerinin örtüldüğü konik biçimli çadırlardır” (Göner ve Gönen, 2022, 14).

1.1 Türk Çadırının Yapı Özellikleri

“Kullanılan malzeme ya da büyüklük ve biçim açısından farklılık gösteren birçok çadır türü içinde belki de en basiti, sırikların birbiriyle çatılarak konik bir biçim meydana getirmesi ile oluşturulanlardır. Konik tipli çadırların iskeleti, 10-14 direğin alt taraflarının daire oluşturacak biçimde yan yana dizilmesi ve uç kısımlarının da tek bir noktada çapraz şekilde birleştirilmesi suretiyle oluşturulmuştur.” (Çandarlı Şahin, 2016: 28). İskeletin üzeri, ilk dönemler “deri ve keçe” gibi daha geç dönemlerin kültürel materyalleri ortaya çıkıp üretilip tüketilinceye kadar karaçam veya kayın ağacı kabuğu ile kaplanmıştır. Kayın ağacı kabuğunun bir bütün olarak kolaylıkla çıkarılabiliyor olması, kurutulduğu takdirde oldukça sağlam bir yapıya kavuşması, ilk zamanlar çadır yapımında, kayın ağacının tercih edilmesine sebep olmuştur (Çobanoğlu, 2011: 246). “Ağaç kabuklarıyla örtülmüş olan yurtların keçe yurtlara oranla daha pratik ve kullanışlı oldukları söylenebilir ancak göçler sırasında taşınabilmeleri mümkün değildir. Zaman içinde yünden iplerle tutturulan keçe örtüler de bu tür çadırlar için kaplama malzemesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kurganlardan, uçları birbirine sırimla tutturulmuş sırikların çıkartılması konik çadır tipinin Eski Türklerdeki varlığını ortaya koymuş durumdadır” (Çandarlı Şahin, 2016: 29). Çadır kurulumunda, iskeletin yukarı kısmında, duman çıksın diye birkaç karışık bir açıklık bırakılır fakat şiddetli yağmurlarda bu açıklık da kapatılır. Bu durum çadır tipi ne olursa gelenek hâline gelmiş bir uygulamadır. Çadır yapımı için kullanılan direkler uzun ve ağır olduğu için taşınması da zordur. Bu sebeple çadır sahipleri yalnızca çadırı kapatmak için kullandıkları keçeyi yanlarında götürür, direkleri ise konaklayacakları yerlerden temin ederlerdi (Radloff, 1976: 80).

“Türk kavimleri arasında en çok kullanılan çadır tipi “yurt” adı verilen çadırlardır. “Topak ev” veya “kiyiz üy” de denilen bu çadırlar en eski dönemlerde “keregü” olarak adlandırılmıştır. Genel olarak bakıldığında daire planlı, toparlak örtülü ve üst kısmı ortadan delik şekilde hazırlanan yurt tipi çadırların aslında iki türü bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde çadır duvarı yere çakılan direklerden meydana gelirken diğer türde katlanabilir bir ağaç çerçeve söz konusudur” (Çandarlı Şahin, 2016: 29).

“Çadırın kurulumu esnasında gösterilen nizam, çadırın iç kısmı için de geçerlidir. Çadır sakinlerinin ve eşyaların yerleri kesin olarak bellidir ve bu yerleri kimse değiştiremez. Alet, edevat ve diğer malzemeler çadırın duvarlarında belirli yerlere asılmış olmakla beraber bir kısım eşya da heybe, çuval ve torbaların içine yerleştirilmiştir. Çadırın tam ortasında ateş yakılan bir ocak bulunur. Burası hem evin ortası hem de kutsal yeridir. Bu ocak etrafında çadır sahiplerinin yerleri bellidir ve bu yerler aile reisine danışılmadan değiştirilmez. Çadır kapısından girince sol taraf erkeklere, sağ taraf kadınlara ayrılmıştır. Ocağın arkasında yaşlı erkekler ve misafirler için ayrılmış şeref köşesi bulunur. Bu köşeye “tör” de denir. Burası “koşma” adında bol nakışlı keçe örtülerle veya ince bir zevkle dokunmuş “ocakçı” halılarla kaplanır. Kapının solunda kalan diğer kısım ise daha az saygı gören erkek misafirler içindir. Çadırın sağda ve arkada bulunan kısmı aileye, yine sağda ve ön taraftaki kısım kadın misafirlere tahsis edilmiştir. Fakirlerin ve hizmetçilerin yeri kapının hemen kenarıdır. Çadırın iç düzeninin oluşturulmasında hiyerarşik yapı ve dinî inançlar etkili olmuştur” (Radloff 1976: 281; Diyarbakirli, 1972: 52-53; Çandarlı Şahin, 2016: 32).

Yukarıda belirtildiği gibi eşyaların konulacağı bölümler de aile bireylerinin oturma yerleri gibi kesin şekilde belirlenmiştir. Hemen hemen bütün çadırlar yerleşme bakımından aynıdır ve bu düzen kolay kolay bozulamaz. Bu disiplin, yuvarlak ve dar mekân içinde o kadar büyük imkânlar sağlar ki on beş-yirmi kişilik bir aileyi eşyaları ile birlikte barındırabilir (Onuk, 2005: 27). “Çadırdaki yatağın yeri, aile kısmının hemen arkasındadır. İhtiyaç duyulan mahremiyet, yatağın ön tarafına gerilen örtü ile sağlanır. Yatağın hemen kişisel eşyaların asılabilmesi için demir veya gümüş kaplı bir kazık, sol tarafında sandıklar, keçe ve halıdan bohçalar, heybeler, çuvallar bulunur. Tüm bunların üzerine halıların serilmesi ile sedir şeklinde oturma yerleri elde edilmiştir. Kapı girişinin sağ tarafında etrafı nakışlı hasırlarla çevrilmiş bölümde kırmızı ve su tulumu ile çeşitli kap kacak bulunur. Girişin sol tarafında ise eyer ve koşumlar asılıdır. Böylelikle bazı eşyalar yurdun duvarlarına asılırken bazı eşyalar da heybe, çuval ve torbaların içlerine yerleştirilerek yerden tasarruf sağlanmış olur” (Çandarlı Şahin, 2016: 33).

“Türk çadırlarına hem dış hem iç düzen açısından bakıldığında ağaç, dokuma, keçe gibi malzemelerin sanatsal bir becerinin ürünü olarak son derece titiz bir şekilde işlenip kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada çadırın içi sanat açısından değerli halı, kilim ve işleme türü örtülerle zengin bir görünüme sahiptir. Zemin, ocak için ayrılan kısım dışında keçe veya halı ile örtülüdür. Yine çadır duvarlarına da kadınların el emeği ile işlenmiş keçeler asılmıştır. Çeşitli malzemelerin konulduğu heybe ve çuvallar ince bir zevkle nakış nakış işlenmiş durumdadır. Yünden üretilmiş dokuma ve yaygılardan yoksun bir çadır hayatı düşünülemez. Dolayısıyla göçebe dünyanın zorlu hayat şartları çeşitli nakış ve dokumalar kullanılarak renklendirilmiş ve yumuşatılmıştır denilebilir” (Çandarlı Şahin, 2016: 33).

İnsanoğlunun en önemli ihtiyaçlarından birisini karşılayan çadır, bugün eski anlamını kaybetmiş durumdadır. Eskiden “ev” olarak nitelendirilen ve büyük bir ailenin barınma problemini ortadan kaldıran, bu sebeple de konargöçer hayatın mecbur kıldığı bu yapı, günümüzde neredeyse sadece kısa süreli seyahatlerde, tercihen kullanılmaktadır. Buna rağmen, Türk toplumlarının hayatlarında uzun süre etkili olan bu yapılar, yakın bir geçmişe kadar, Sivas/Merkez’deki Sıcak Çermik’te bir çadır kültürünün oluşmasını sağlamıştır.

2. Sivas’ta Çadırcılık

Sivas’ta çadır üretimi yapan esnaflarla ilgili bir çalışması olan Kutlu Özen’in aktardığı bilgiye göre I. Dünya Savaşı’ndan önce Sivas’taki çadırcı esnafları hakkında herhangi bir malumat yoktur. Bu sebeple Özen, Sivas’ta çok eski bir geçmişe sahip çadırcılık kültürüyle ilgili kaleme aldığı makalesine Cumhuriyet döneminde yaşayan çadır esnaflarını dâhil etmiştir (1988: 20). Sivas çadır esnafı hakkında verdiği bilgilerin tamamını Tahsin Çadırcı isimli kaynak kişiden derleyen Özen, ilk olarak, Sivas’ta bilinen en eski çadırcı esnafı Hacı İbrahim’i ve sırasıyla Ali Usta ve Tahsin Çadırcı’yı ve ürettikleri çadırları ele almıştır (1988: 20-21).

1885 yılında Sivas’ta doğan Hacı İbrahim Usta, çadırcılık mesleğini belli bir ustadan öğrenmemiş, tamamen yeteneğine bağlı olarak geliştirmiştir. Sağlığında oğlu Tahsin Çadırcı’yı, Şükrü Kayhan’ı, Kazım Usta’yı ve Abdullah Halfe’yi yetiştirmiştir. 1969 yılında vefat eden bu şahıs 75 yaşına kadar çadırcılık mesleğini sürdürmüştür. Ayrıca Sivas’ta kullanılan “şemsiyeli çadır” adı verilen çadır çeşidi bu ustaya aittir (Özen 1988: 20-21). Çadırcılığa Hacı İbrahim Usta ile başlayan Ali Usta da Sivas doğumludur. 1930’lu yıllara kadar çadırcılık mesleğini sürdürmüş, 1969 yılında vefat etmiştir (Özen 1988: 21).

Özen’in çalışmasında yer verdiği bir diğer çadırcı ise Hacı İbrahim’in oğlu Tahsin Çadırcı’dır. 1923 yılında doğan bu usta 1937 yılında babasının yanında çadırcılığa başlamıştır. 1990’lı yılların sonuna kadar bu mesleği icra eden Çadırcı, “Sivas Çadırı” tipini unutulmaktan kurtarmıştır (1988: 21). 1999 yılında vefat eden Tahsin Çadırcı mesleğini çocuklarına da öğretmiştir. Kendisinden sonra mesleğini oğlu Mehmet Süreyya Çadırcı ve torunu Atakan Çadırcı devam ettirmektedir.

Özen’in (1988: 22-27) elde ettiği verilere göre Sivas Yöresinde “tenefli çadır”, “şemsiye çadır” ve “kumandan çadır” adı verilen üç çeşit çadır üretilmektedir. Bunlar dışında Türkiye genelinde üretilen “beşik çadır” ve “mahruti çadır”ın da üretimi yapılmaktadır. Bunlardan çermik için üretilen çadır çeşitleri tenefli çadır, şemsiye çadır ve beşik çadırıdır. Tenefli çadır ise tam tenefli ve yarım tenefli çadır olarak ikiye ayrılır. Tam tenefli çadırlar, iki bölümden meydana gelmektedir.

Çadır kurulurken bu iki parça “ovak” adı verilen bir bağlantı ile bağlanır. Tam tenefli bir çadır üst tenef ve etek olmak üzere iki parçadan oluşur ancak kurulması, yapılması ve taşınması kolay olduğu için Sivas'ta daha çok yarım tenefli çadırlar tercih edilmiştir. Bu çadır ise tam tenefli çadırın aksine tek parçadan ibaret direkli çadırlardır. Ayrıca bu çadırlar, çadır dilimine göre 12'li çadır, 14'lü çadır diye de adlandırılır. Tenef, kurulmuş çadır eteğine verilen isimdir.

Hacı İbrahim Usta tarafından geliştirilen şemsiye çadır, görünüş itibari ile tabanı kare, tek odalı ve çatılı bir eve benzer. Bu çadır da şemsiye (tepe) ve etek olmak üzere iki parçadan meydana gelir. Bir diğer çadır çeşidi ise beşik çadırıdır. İşçiliği kolay, maliyeti ucuz olan bu çadırlar, daha çok kalabalık aileler tarafından tercih edilmiştir. Tepe (çatı) ve etek olmak üzere iki parçadan oluşur (Özen 1988: 231).

2.1 Sıcak Çermik ve Çadır Geleneği

Çadır, ekonomik faaliyet sahalarının farklılaşmasına paralel olarak yer değiştiren, çoğunlukla yün, keçi kılı ve deve yününden dokunan keçeden oluşan, uzun bir geçmişi olan seyyar veya göçebe evler olarak nitelendirilen bir mesken biçimidir. Eskiden bir barınma meskeni olarak kullanılan bu çadırlar günümüzde daha çok, spor kampları ve turizm için tercih edilmektedir. Bu tür kullanışlar o kadar yaygındır ki, bazen küçük çadır yerleşim birimlerinin, hatta kentlerinin doğmasına bile yol açmaktadır (Bulut 1999: 16). Sivas'ta bulunan çermiklere de uzun yıllar çadırlarla gidilmiş ancak hiçbir çermikte Sıcak Çermik'te olduğu gibi bir çadır kenti oluşturulmamıştır. Bulut'un aktardığı bilgiye göre (1999: 17) Sıcak Çermik ile özdeşleşen bu çadır kent dört büyük yerleşme adasına ayrılmış, bu nedenle de belirgin bir mahalle sistemi doğmuştur. “Yerleşke Sefa”, “Çamlıca”, “Karlıpınar” ve “Şifa” mahallelerinden oluşmaktadır. Yazları küçük bir yerleşke alanı oluşması sebebiyle çermik, yönetsel olarak Sivas Belediyesi'nin tayin ettiği müdürlükçe yönetilmiştir. Hâliyle çermik içi düzenlemesi, tedbirler ve yaptırımlar müdürlükçe denetlenmiştir. Çadır yerlerinin kiraya verilmesi veya çermiğe çadırsız gelen müşterilere çadır kiralanması gibi hizmetler de yine belediyenin tayin ettiği müdürlükçe yönetilmiştir.

Yaz aylarında hemen hemen her yıl çermiğe giden ve yazı çermikte geçiren aileler, burada uzun süre kaldıkları için yanlarına götürdükleri malzeme ve yiyecekleri de ona göre ayarlamak zorundalardı. Bu sebeple hemen hemen her çadırcı yanına aynı malzeme ve yiyecekleri alırdı.

Aşağıda, Sıcak Çermik'le ilgili 12 kaynak kişiden alınan bilgiler özetlenmiştir. Kaynak kişilerden alınan bilgiler katılımlı gözlem ve anket yöntemiyle ele edilmiştir. Görüşmelerin tamamı Sivas/Merkez'de yapılmıştır.

“-Çermiğe gidilmeden önce çermikte yemek için peksiment ve kırdök [= bir tür hamur işi yiyecek] gibi kuru yiyecekler yapılır, bunlar dışında erişte gibi küflenmeyecek yiyecekler de önceden hazırlanır çermiklere götürülürdü. Bunun dışında sebze gibi yiyecekler ise kötü olacağı için şehre inildikçe alınırdı. Çadırlarda tehlikeli olduğu için tüp, gaz, ispirto genellikle bulunmazdı, sadece aydınlatma için gaz lambasına az miktarda gaz yağı götürülürdü. Bunların yerine çadır içerisinde yiyecek pişirmek için tenekeden yapılan mantisler [=maltız] götürülürdü. Çermik suyuna girmek için ise eski, kullanılmayan giysiler götürülürdü çünkü bu suya giren kıyafetlerin rengi sararır bir daha kullanılmazdı.” (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5).

“-Eskiden evimizin bir odasına çadır odası derdik ve çadırdaki eşyaların hepsini o odaya koyardık. Yaz geldiğinde buradaki eşyaları kamyonla yükler öyle çermiğe giderdik. Eşyalar dışında yanımıza kuzu, tavuk, kedi gibi hayvanlar da alırdık. Kalabalık aile olduğumuz için çadırımız çok büyüktü. Büyük bir salonu vardı. Bu salona beş somya, dört taban halısı sığardı. Eşyalarımızı koymak için ise küçük dolaplar götürürdük. Çermiğe ilk gittiğimiz dönemlerde elektrikler olmadığı için yanımızda lüks götürürdük. Daha sonraki dönemlerde ise küçük tüpler götürmeye başladık, Elektriğe geçildikten sonra buzdolabı, çamaşır makinesi gibi beyaz eşyalar da götürmeye başladık.” (KK-6, KK-7).

“-Sıcak Çermik'e genellikle yılın belli aylarında gidilirdi. Özellikle çocuklu aileler okulların tatil olduğu aylarda çermiğe gider, okulların açılacağı aylarda ise tekrar dönerlerdi. Yaz aylarında çermiğe gidenlerin sayısı epey çok olduğu için, bazı aileler çadırlarını kurabilecekleri boş alan bulamayabilirdi. Ayrıca çermiğe giden aileler yanlarında kuzu, tavuk, ördek, kedi gibi kümes

hayvanlarını da getirirlerdi. Bu yüzden yanlarına alacakları eşyaları, birkaç aylık süreyi idare ettirecek şekilde alırlardı.” (KK-7, KK-8).

Çermiklere götürülen çadırlarda uzun süre kalındığı için çadır, bir ev vazifesindedir. Bu sebeple insanlar, günlük işlerin aksamaması ve karmaşanın oluşmaması için çadır içi düzenine dikkat etmişlerdir.

“Çadır için tahta sedirler yapılır, üzerine minder ya da şilteler serilir üzerinde ayaklı başlı şekilde iki kişi yatardı. Bu sedirlerin altına toprak dökülür üzerine ise tahtadan kasalar dizilir, İçerisinde sebze, kıyma vs. gibi bozulabilecek yiyecekler muhafaza edilirdi. Toprak, kasaların içinde bulunan yiyecekleri soğuk tuttuğu için kasalar buzdolabı gibi kullanılırdı. Un ve baklagilleri ise tenekelerle muhafaza ederdik.” (KK-1, KK-2, KK-3).

Çermiklerde de kadınlar ve erkekler için günlük hayattaki rutin olan işler devam etmektedir. Örneğin erkekler işe gitmek için her sabah şehre inerler, kadınlarsa çadır içi işleriyle ilgilenirdi. Bu durum, çermikte bulunan havuz ve banyoları ilk kimlerin kullanacağını da etkilemiştir. Bu konuda katılımcılardan elde ettiğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Sabahın ilk saatlerinde havuzun açılışını yaşlılar yapardı. Sabah namazından sonra havuza giderler ve suyun kaymağına girerlerdi. Bu düzen çoğunlukla değişmezdi, zaten girmek istesen de yaşlılar çocuk ve gençleri içeriye almazdı. Öğleden sonra ise orta yaşlılar ve gençler giderdi. Erkekler özellikle hafta içleri işe gittiği için çermik havuzuna akşamları girerdi.” (KK-1, KK-2, KK-3).

“Havuz bazen öğleye kadar kadınlara, öğleden sonra erkeklere bazen de sabah erkeklere öğleden sonra kadınlara tahsis edilirdi. Bunlar dışında banyolar da vardı, bu banyolar da bir saatliğine çermik ziyaretçilerine ücretli olarak kiralanırdı.” (KK-7).

“Erkekler erken saatlerde işe giderken kadınlar ise çadır içi temizliğiyle ilgilenirlerdi. Kadınlar çermik suyuna genellikle öğle, erkekler ise işte oldukları için akşam girmeyi tercih ederlerdi. Çermik suyundaki kükürt oranının yüksek olması sebebiyle bu su içilmez, ayrıca çamaşırları sararttığı için de temizlikte kullanılmaz. Bu sebeple kadınların rutin işleri arasında çadırlara eşek veya at yardımıyla su taşımak da vardı. Taşınan bu su içme suyu olarak kullanılırken, çermik suyu ise çamaşır suyu olarak kullanılırdı. Gündüz yapılması gereken işler bitirilir, akşamları ise büyük çadırlı ailelerin çadırlarında genç kadınlar ve çocuklar toplanıp plak, radyo gibi müzik aletlerini açıp oyunlar oynar, eğlenirlerdi.” (KK-6, KK-7).

Çermikte çadır sayısının çok olmasıyla birlikte, çermikçilerin yaz aylarını burada geçirmeleri, çadır komşuluğu kavramını da beraberinde getirmiştir. Bununla beraber, çermiği kısa süreli ziyaret eden insanlar da çermikte bulunan yakınlarının çadırlarında konaklardı:

“Çermiğe bir kere giden her yıl gelirdi, bu yüzden çermiğe gelenler neredeyse her yıl aynı olurdu. Komşularımızla ilişkilerimiz bu yüzden çok iyiydi, birbirimize güveniyorduk.” (KK-7).

“Çadır komşularımıza güveniyorduk, bazen komşularımız çadırını bizlere veya başka ailelere emanet eder günlerce şehre iner, gelmezlerdi. O çadırın her ihtiyacı kendi çadırımız gibi bize ait olurdu. Mesela kendi çadırımıza su getireceksek emanet edilen çadıra da su getirirdik.” (KK-6).

“Çermiğe genellikle esnaf kesimi giderdi, özellikle ekonomik gücü olan ve o kültürü bilen kişiler neredeyse her yıl gelirlerdi. Aynı kişiler geldiği için herkesin çadır yeri belliydi. Başkasının çadır yerine kimse çadır kurmazdı. Çadır komşuların her yıl aynı olduğu için banyolara giderken çadır komşunu davet etmeden gitmek ayıp karşılanırdı. Tıpkı şehirdeki evlerimizde olduğu gibi, buradaki komşularımızı da çadırlara davet ederdik. Hatta buradaki komşularımızla, şehirdeki komşularımızdan daha yakın olurduk. Maalesef ki artık bunlar kalmadı.” (KK-1, KK-2, KK-3).

“Bizim ailemiz altı kişilikti ama gelen misafirlerle on altı kişiye çıktığı da olurdu çünkü Sivas’tan çermiğe gelen yakınlarımız da birkaç gün bizimle kalırdı.” (KK-9).

“Ben çermiğe ilk gittiğimde insanlar çadırlarının kapısı dahi kapamadan çıkar giderdi. Akşamları kimse kendi çadırında yemek yemez, oturmazdı çünkü herkes bir arada olurdu. Çok güzel bir ortam vardı.” (KK-10).

Çermikle ilgili hatıralarını dile getiren Demir (2015: 259-282), çadır komşuluğunun önemini “Çermiğe çadır kurmaya gidenlerin ortak bir temennisi vardı. Herkes iyi çadır komşuları olmasını diler, daha çadır kurmadan: “Allah vere de iyi bir çadır komşumuz olsa” derdi. Çadır komşusu iyi olan rahat eder, sarhoş, ayyaş, terbiyesiz çadır komşusunun kahır hiç çekilmezdi; çünkü yüksek perdeden her konuşulan söz, en az üç beş çadırdan duyulurdu. Bizim uzatmalı çadır komşularımız vardı. Her sene birlikte çermiğe gelmeye gayret eder, hep aynı muhite çadır kurardık.” sözleriyle izah etmiştir. Ayrıca çermik suyuna girmek için götürülen giysileri ise “eskiden şimdiki gibi öyle muntazam mayolar bulunmaz, çermiğe gelirken terzilere Amerikan bezinden diktirilen donlarla havuza girilir, bir iki defadan sonra beyaz Amerikan bezinden mamul donlar sapsarı olurdu. Bir kaç gün sonra da kükürtten kayış gibi olur, tam bir çermik haşemasına dönüşürdü. Ekseriya ihtiyarların donu diz kapağından aşağıda olur, daha kısa don giyenlere pekiyi gözle bakılmazdı. Gençler, ihtiyarların bakmasına aldırış etmez, deniz memleketlerinden getirilen her tarafını belli eden mayoları giyerlerdi.” şeklinde dile getirmiştir.

Çermiklere birkaç ay kalmaya gelen ziyaretçiler dışında özellikle çevre köylerden gününbirlik gelen ziyaretçiler de olurdu.

“-Köyde harman veya ekin sonrası, köylüler toplanır tıpkı pikniğe gider gibi hazırlık yapar çermiğe giderdik. Herkes yemeğini, halısını, kilimini, yüzmek için kullanacakları ipleri alır at veya eşek arabalarına yükler çermiğe giderdik.” (KK-11).

Katılımcılardan elde edilen bilgilere göre çadır içi düzen, geleneksel Türk çadır düzeninden farklıdır. Öncelikle eski çadırlarda aranan ve çadırın olmazsa olmazı olan “ocak” bu çadırların içinde bulunmaz. Bilinen dönem itibarıyla çadır ortasına kurulan ocak yerine, ilk zamanlar mantis denilen ve içerisine odun atılarak yakılan küçük teneke sobalar götürülmüş daha sonra ise kullanımı daha kolay olan gazlı tüpler götürülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte çermiğe yaz aylarında gidildiği için bu tüpler sadece yemek yapmak için kullanılmıştır. Eski çadırlarda kadın ve erkeğin çadırın hangi tarafında (sağ-sol) kalacakları önceden tayin edildiği için çadır kurulumundan sonra eşyalar bu tayine göre yerleştirilirdi. Bu çadırlarda ise kimin nerede kalacağı tamamen aile bireylerinin isteğine bağlıdır. Kişisel eşyaların, çadır için gerekli malzemelerin konduğu çuvalların, heybelerin ve sandıkların yerlerini ise taşınabilir eşya dolapları almıştır. Çadır içi düzeninin değişmesi ve çermiğe giden ailelerin bu yerlere daha çok tatil amacıyla gitmesi, yanlarında götürdükleri eşyaları da zaman içerisinde değiştirmiştir. Öyle ki özellikle büyük çadırlarda, elektriğin çermiğe gitmesiyle buzdolabı, çamaşır makinesi gibi, kullanımı pratik beyaz eşyalar da bulundurulmuştur.

Çermik için üretilen çadırlar, Tahsin Çadırcı'nın oğlu ve torunundan edinilen bilgilere göre, işçiliği çok olduğu için genellikle kış aylarında üretilmekte, yaz aylarında ise satışa çıkartılmaktadır. Yazları çadır alım-satımının yoğun olması sebebiyle yörede fark edilmeyen önemli bir çadır ticareti söz konusu olmuştur. Çadırların dış renkleri beyaz, çadırın büyüklüğü, iç desenleri ise beğeniye ve alıcının bütçesine göre değişmektedir. Özellikle büyük çadırların çermiğe götürüldükten sonra kurulumu 4-5 kişilik işçi gruplarıyla birkaç saat sürmektedir ve bu çadırlar genellikle salon ve mutfak olarak iki bölümden oluşmaktadır. Tenefli, beşik, dört köşe ve sivri çadır gibi isimler verilen bu çadırlar dışında çermiğe özellikle yurtdışından gelen ziyaretçiler daha renkli ve daha küçük çadırlar da getirmektedir.

Yaz-kış aylarında çermiğin nüfus yoğunluğu oldukça değişkendir. Çermiğe çadırla gitmeyi bir gelenek hâline getiren katılımcılardan elde edilen verilere göre, bu aileler haziran-ağustos ayları arasında çermiğe gider, eylül gibi tekrar şehre dönerlerdi. Çermikteki nüfus sayısı yaz aylarında 10-15 bin kişiyi bulurken kış aylarında bu sayı 100-200 kişiye inerdi. Ayrıca kış aylarında çermiğe genellikle gününbirlik gidilirdi. Bu bilgiler üzerine denilebilir ki özellikle yöre halkı tarafından Sıcak Çermik, sağlık için ziyaret edilmesinin yanı sıra tatil amacıyla da sıkça tercih edilen bir çermiktir.

2000’li yıllara kadar üretilen ve Sıcak Çermik’te çadır kültürünü oluşturan çadırlara eskisi gibi rağbet gösterilmemesi ve Sivas belediyesinin dışarıdan Sıcak Çermik’e çadır getirilmesini yasaklaması sonucu üretimden kalkmıştır. Uzun yıllar üretilmediği için çadırların işçiliği de maalesef günümüzde unutulmuştur. Bununla birlikte 5-6 kişilik işçi gruplarının bir aya yakın, uzun bir sürede hazırlayabildiği bu çadırların işçiliği çok, maliyeti ise yüksektir. Bu sebeple günümüzde bu çadırların yerini kurulumu, kullanımı ve malzemesi daha basit çadırlar almıştır.

Çadır geleneğinin günümüzde kaybolmaya yüz tutmasının sebepleri ise kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre bazı ailelerin, kiraladıkları alanları tekrar çermiğe gelen ziyaretçilere kâr amaçlı kiralaması, çermiklerde otellerin daha konforlu hâle getirilmesi ve bu nedenle çermikçilerin eskisi gibi çadırla çermiğe gitmeye rağbet göstermemesi, ayrıca komşuluk ortamından doğan güvensizlik gibi bazı nedenlerle Sıcak Çermik’e çadırla yapılan ziyaretlerin yavaş yavaş yok olmasına ortam hazırlamıştır. (KK17), çermiklerdeki kene vakaları ve bazı salgın bakteriyel hastalıklara sebebiyet verdiği için belediyenin 2000’li yılların başında çadırları yasakladığını, bu yasaklamadan birkaç yıl sonra tekrar çadır alanlarının oluşturulduğunu ancak eskisi gibi rağbet görmediği için kısa bir süre sonra tekrar yasaklandığını dile getirmektedir. Dönemin belediyesinin çermiklere çadırla gelinmesini bu gibi sebeplerden dolayı yasaklaması da bu geleneğin unutulmasına zemin hazırlamıştır.

Sivas Belediyesi’nin girişimleriyle 2020 yılında “Sıcak Çermik’te Geleneksel Çadır Alanı” oluşturulmuş ancak eskisi kadar rağbet görmediği tespit edilmiştir. Özellikle, eskiden çermikleri çadırla ziyaret eden ailelerin birçoğunun, yeni kurulan bu çadırlara hiç gitmedikleri tespit edilmiştir. Öyle ki 45-50 çadırlık bir alan, rağbet olmadığı için büyütülmemiştir. Bununla beraber belediye, çermiğe gelen ailelerin kendi getirdikleri çadırları kurmaları için tekrar çadır alanı oluşturmuştur (KK17). Buna rağmen bu alanların da eskisi gibi tercih edilmediği tespit edilmiştir. Özellikle genç neslin, deniz-kum-güneş üçlemesiyle daha çok sahil odaklı turizm şehirlerini tercih etmeleri ve bu mekânlardaki işletmelerin onlara konforlu yaşam alanları sunmaları, konaklamanın daha meşakkatli olduğu çadırları geri plana itmiştir. Bu bilgilerden hareketle denilebilir ki eski ilginin tekrar yakalanamaması arasında, çadır komşuluğunda güven duygusunun eskisi gibi kurulamaması, çadır yerlerinin halk tarafından kâr amaçlı kiralınması, çermiklerdeki düzensiz çadır kentinin oluşması çadıra rağbeti negatif yönde etkilemiştir. Ancak bunlar dışında özellikle son yılların en büyük sorunlarından olan kene vakalarının da açık alanlarda bulunan çadırlarda görülme olasılığı ve 2020 yılında etkisini gösteren Covid-19 salgını, bu toplu yerleşim yerlerinden insanların uzaklaşmasına neden olmuştur. Ayrıca çermik içerisindeki otellerin çadırlara göre daha konforlu ve rahat olması, buraya gelen ziyaretçilerin daha çok tatil ve dinlenme amacıyla çermiği ziyaret etmesi de çadıra olan ilginin yavaş yavaş kaybolmasına ortam hazırlamıştır.

Çadır geleneği Sivas’ta her ne kadar Sıcak Çermik ile özdeşleşmiş olsa da katılımcılarımızdan edindiğimiz bilgilere göre Balıklı Çermik ve Soğuk Çermik’te de toplu çadırların kurulduğu dönemler olmuştur. Hatta yakın bir geçmişe kadar soğuk çermikte gözlemlenen bu durum, maalesef düzensiz çadır yerleşkeleri olduğu ve çadır kuran ailelerin yaz-kış bu çadırları hiç kaldırmaması sebebiyle yasaklanmıştır (KK-12).

2.1.1 Sıcak Çermik’teki Çadır Geleneğinin Dönüşüm Dinamikleri

Toplumların geleneksel pratiklerden modern, endüstriyel ve kentsel yaşam tarzlarına geçişi olarak da bilinen modernleşme, (Rostow, 1996) günümüz itibarıyla çadır geleneğini de etkisi altına almış görünmektedir. Bu gelenek, Türk kültüründe konargöçer yaşam tarzının bir uzantısı olarak hareketliliğe ve doğayla bütünleşmeye dayalı bir pratiktir. Ancak, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye’de kentleşmenin hızlanması, kırsal alanlardan şehirlere göç ve modern yaşam tarzının yaygınlaşması, çadır gibi geleneksel barınma biçimlerini işlevsiz hâle getirmiştir. Sivas’taki Sıcak Çermik örneğinde, çadırların yerini otellerin alması, modernizmin sunduğu konfor, hijyen ve teknolojik olanaklara olan talebin artmasıyla açıklanabilir. Oteller elektrik, sıcak su, internet gibi modern konfor olanakları sunarken çadırlar bu tür imkânlardan yoksun kalarak “ilkel” gibi görünen bir seçenek olarak algılanmaya başlamıştır. Ayrıca, kentleşmeyle birlikte doğayla bağın zayıflaması, çadır kültürünün romantize edilen “doğal yaşam” algısını da geriletmiştir.

Küreselleşme, bireylerin tatil anlayışlarını, bireysel haz ve görsel estetik üzerinde yeniden şekillendirmiştir. Sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla tatil deneyimleri, görsel olarak da paylaşılabılır bir “statü” unsuru hâline dönüşmüştür. Çadırlar, sosyal medyada paylaşılabilecek “şık” bir deneyim sunmaktan ziyade kolektif ve geleneksel bir yaşam tarzını temsil etmektedir.

Bilindiği üzere sosyal sermaye, topluluklar arasındaki güven ve dayanışma ağlarını ifade etmektedir (Putnam, 2010). Sivas’ta çadır geleneği bağlamında ortaya çıkan komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, sosyal sermayenin azalmasıyla ilişkilendirilebilir. Kâr odaklı kiralama uygulamaları,

komşuluğu ekonomik bir işlem seviyesine indirgeyerek geleneksel dayanışma bilincini zedelemiştir. Ayrıca, modern toplumda mahremiyet ve bireysel alan kavramının ön plana çıkması, çadır gibi toplu yaşam alanlarının yeterli mahremiyet güvencesini verememesi gibi sebeplerle, cazibesini azaltmıştır. İnsanlar, komşularıyla yakın temastan kaçınarak otel gibi daha “kontrollü” özel alan sunan seçeneklere yönelmişlerdir.

Ulrich Beck'in de ifade ettiği gibi modern toplumlar, çevresel ve sağlık risklerine karşı daha duyarlıdır (Beck, 2025: 21-22). Sivas'ta son yıllarda artan kene vakaları ve 2020 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını çadırların sağlık açısından riskli bir seçenek olarak görülmesine neden olmuştur. Ayrıca, Sivas Belediyesi'nin müstakilen şahsa ait çadır kurulumunu yasaklaması; bunun yanında denetimini kendi yaptığı çadıra benzeyen yapıları inşa etmesi, bu risklerin kurumsal seviyede ciddiye alındığını göstermesi bakımından önemlidir.

Ekonomik açıdan çadır üretiminin yüksek maliyetli olması ve işçilik gerektirmesi, arz talep dengesine de sekte vurmuştur. Geleneksel çadırların yerini seri üretimle daha ucuza mal edilen kamp çadırlarının alması kültürel sermaye bağlamında düşünüldüğünde anlamlıdır zira, işlev bakımından ikame durumu söz konusudur.

Çadır geleneğinin “kültürel miras” olarak değerlendirilip korunması gerekmektedir. Yerel yönetimler ve topluluklar, bu geleneği modern bağlama uyarlayarak yenilikçi yaklaşımlar getirmelidirler. Bu bağlamda Sivas Belediyesi'nin 2025 yılı yaz aylarında yaptığı Sıcak Çermik'teki Aquapark'ın yenilenmesi ve eski çadırları andıran Bungalov tarzı yapıların inşa edilmesi bu bakımdan önemlidir. Ancak, bu faaliyetlerin kampçılık (glamping) ve ekoturizm gibi modern turizm projeleriyle geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, çadır komşuluğu gibi sosyal bağları güçlendiren unsurlar modern topluluk etkinlikleriyle yeniden canlandırılabilir. Bu tür girişimler, çadır geleneğini sadece nostaljik bir hatıra olmaktan çıkararak yaşayan bir kültürel pratik hâline getirebilir.

Sonuç

Barınma, insanlık tarihinin en temel ihtiyaçlarından biri olarak yalnızca fizyolojik ve güvenlik gereksinimlerini karşılamakla kalmamış; aynı zamanda Türk kültüründe çadır geleneğiyle toplumsal ve kültürel kimliğin bir yansıması hâline gelmiştir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde çadırlar, fizyolojik ihtiyaçların ötesinde sosyal bağların güçlendiği, kültürel pratiklerin yaşatıldığı ve nesiller arasında gelenek aktarımının sağlandığı bir alan olarak öne çıkmıştır. Türk çadırları, konargöçer yaşam tarzının gerektirdiği işlevselliği ve estetik zenginliği birleştirerek Türk medeniyetinin en köklü unsurlarından biri olmuştur. Konik ve yurt tipi çadırların yapısal özellikleri, taşınabilirliği ve sanatsal detayları, bu geleneğin hem pratik hem de kültürel değerini ortaya koymaktadır.

Sivas'taki Sıcak Çermik, çadır geleneğinin aynı zamanda sosyal bir yaşam alanı oluşturduğunu gösteren önemli bir örnektir. Hacı İbrahim Usta, Ali Usta ve Tahsin Çadırcı gibi ustaların öncülüğünde şekillenen Sivas çadırcılığı, “tenefli çadır”, “şemsiye çadır” ve “beşik çadır” gibi yerel çadır türleriyle özgün bir kimlik kazanmıştır. Çadır komşuluğu, dayanışma ve kültürel aktarım gibi unsurlar, Sıcak Çermik'te bir çadır kenti kültürü oluşturarak toplumsal aidiyet duygularını güçlendirmiştir. Ancak, modernleşme, küreselleşme, sağlık riskleri (kene vakaları ve Covid-19 salgını), ekonomik faktörler ve toplumsal güvenin zayıflaması gibi sebepler, bu geleneğin 2000'li yıllardan itibaren gerilemesine yol açmıştır. Sivas Belediyesi'nin çadır kurulumuna getirdiği yasaklar çadır yerlerinin kâr amacıyla kiralınması ve otellerin sunduğu konforlu alternatifler, çadır kültürünün cazibesini azaltmıştır. Ayrıca, genç neslin modern turizm modalara (deniz-kum-güneş merkezli tatiller) yönelmesi, çadır geleneğini nostaljik bir hatıraya dönüştürmüştür.

Sivas Belediyesi'nin 2020 yılında başlattığı “Geleneksel Çadır Alanı” ve 2025'te aquapark yenilemesi ile bungalov tarzı yapıların inşa edilmesi gibi girişimler, çadır kültürünü canlandırma çabası olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu girişimlerin sınırlı başarı elde etmesi, geleneğin modern bağlama yeterince uyarlanamadığını ve toplumsal ilginin istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. Çadır geleneğinin kaybolması, yalnızca bir barınma biçiminin kaybolması değil, aynı zamanda Türk kültürünün kolektif dayanışma, doğayla uyum ve el sanatları gibi değerlerinin de unutulma riskini taşımaktadır. Bu nedenle, çadır geleneğinin korunması ve yeniden canlandırılması için yerel yönetimlerin kampçılık (glamping) ve ekoturizm gibi modern turizm metotlarıyla entegre

projeler geliştirmesi gerekmektedir. Bunun yanında çadır işçiliğinin, eğitim programlarıyla genç nesillere aktarılması ve çadır komşuluğu gibi sosyalleşme araçlarının yeniden ve güncelleştirilerek insanların dikkatine sunulması gerekmektedir. Bu tür adımlar, çadır geleneğini sadece geçmişin bir yansıması olmaktan çıkarak çağdaş dünyada yaşayan bir kültürel miras hâline dönüştürebilir. Türk çadır geleneği, göçer evli hayat tarzının izlerini taşıyan bir miras olarak modern toplumun sürdürülebilirlik ve doğa ile yeniden bağ kurma potansiyeline sahiptir.

Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar

- ATALAY, B. (2006). *Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi I*. Ankara: TDK Yayınları.
- BECK, U. (2025). *Risk Toplumu*. (Çev. Kazım Özdoğan, Bülent O Doğan), İstanbul: Minotor Kitap.
- BULUT, İ. (1999). “Kökeni Termal Kaynaklara Dayanan Bir Yerleşme: Sivas-Sıcak Çermik”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 119, 187-208.
- ÇANDARLI ŞAHİN, A. (2016). “Türk Çadırı Üzerine”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 16, 25-39.
- ÇOBAN, G.S. (2021). “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizli Yetenekler”, *European Journal of Educational and Social Sciences*, C. 6, S. 1, 111-118.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2011). “Batı Sibiryası Türk Kültürü Tetkiklerine Göre Kayın Ağacının Türk Mitolojisinde “Kutsal”laşmasının Maddi Kültürel Nedenleri”, *III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı I*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 245-247.
- DEMİR, K. (2015). “Sıcak Çermik”, *Sultan Şehir Yazıları*. (Haz. Alper Duran), Sivas: Sivas Valiliği Yayınları.
- DİYARBEKİRLİ, N. (1972). *Hun Sanatı*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- ERDEN, A. (1978). “Batı Anadolu’da Türkmen Çadırları”, *Antropoloji*, S. 11, 73-89.
- GÖNER, G. ve GÖNEN, G. (2022). “Türklerde Çadır Kültürünün Gelişimi”, *GAB Akademi*, C. 2, S. 3, 11-24.
- GUMİLEV, L.N. (2003). *Eski Türkler*. (Çev. D. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- MASLOW, A.H. (1943). “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*, S. 50, 370-396.
- ONUK, T. (2005). *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. Yüzyıl)*, Ankara: AKM Yayınları.
- ÖZEN, K. (1988). “Sivas Yöresinde Geleneksel Türk Çadırcılığı”, *Türk Folkloru Araştırmaları*, S. 1, 20-44.
- ÖZPINAR, B. (2022). “Türk Çadır Kapıları Üzerine Bir İnceleme”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 51, 137-162.
- PUTNAM, R. (2010). “Tek Başına Bowling: Amerika’nın Azalan Sosyal Sermayesi”, *Sosyal Sermaye-Kuram, Uygulama, Eleştiri*- (Derleyenler: M. Murat Şahin, A. Zeki Ünal), İstanbul: Değişim Yayınları.
- RADLOFF, W. (1976) *Sibiryası’dan Seçmeler*. (Çev. Ahmet Temir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ROSTOW, W.W. (1996). *İktisadî Gelişmenin Merhaleleri*. (Çev. Erol Güngör), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ŞENGÖZ, M. (2022). “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli’nin Bütünleşik Bir Süreç Olarak Yeniden Yorumlanması”, *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 1, 164-173.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: E.Ö., Kadın, Sivas 1950, Lise Mezunu, Emekli. (Görüşme: 05.07.2025).
- KK-2: H.T., Kadın, Sivas 1952, Okuryazar, Ev Hanımı. (Görüşme: 05.07.2025).
- KK-3: A.K., Kadın, Sivas 1956, Lise Mezunu, Emekli. (Görüşme: 05.07.2025).

- KK-4: F.A., Kadın, Sivas 1967, Okuryazar, Ev Hanımı. (Görüşme: 05.07.2025).
KK-5: M.C., Kadın, Sivas 1959, Okuryazar, Ev Hanımı. (Görüşme: 05.07.2025).
KK-6: M.Ç., Erkek, Sivas 1940, Lise Mezunu, Emekli. (Görüşme: 04.08.2025).
KK-7: Ş.Ç., Kadın, Sivas 1932, Okuryazar, Ev Hanımı. (Görüşme: 05.08.2025).
KK-8: S.T., Kadın, Sivas, 1960, Okuryazar, Ev Hanımı. (Görüşme: 05.08.2025).
KK-9: Z.D., Erkek, Sivas 1959, Lise Mezunu, Emekli. (Görüşme: 20.07.2025).
KK-10: Z.D., Erkek, Sivas 1973, Üniversite Mezunu, Memur. (Görüşme: 20.07.2025).
KK-11: A.K., Erkek, Sivas 1964, Lise Mezunu, Memur. (Görüşme: 22.07.2025).
KK-12: M.Ş., Erkek, Sivas 1977, Üniversite Mezunu, Memur. (Görüşme: 22.07.2025).

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://islamansiklopedisi.org.tr/cadir> (Erişim Tarihi 04.09.2025).
URL-2: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 29.08.2025).